

اثرات امنیتی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان:

پژوهشی در چارچوب روش‌شناسی کیو^۱

عباس عزیزی^۲، ناصر بیات^۳ و خلیل هلالی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۹/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۲۴

چکیده

زمینه و هدف: تجربه جهانی طی چند دهه گذشته نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در فضاهای جغرافیایی و از جمله نواحی شهری، همواره به شکل‌ها و درجه‌های مختلف، پیامدهای مثبت و منفی گوناگونی در ابعاد امنیتی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی به همراه داشته است. پژوهش حاضر بر شناخت و تحلیل اثرات منفی امنیتی ناشی از فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیر رسمی در شهر همدان تمرکز دارد. روش: بنیان روش‌شناسی پژوهش حاضر مبتنی بر روش‌شناسی کیو به‌عنوان یک روش ترکیبی یا آمیخته است. روش کیو یک بسته روش‌شناسی کامل است که به ترتیب مراحل مطالعه کیفی و مطالعه کمی را در بر می‌گیرد. همچنین تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی به شمار می‌آید. ۶۴ نفر از میان اهالی فضای گفتمان به روش نمونه‌گیری هدفمند برای مشارکت در پژوهش انتخاب شدند. یافته‌ها: براساس یافته‌های مطالعه فضای گفتمان، در مرحله کیفی اثرات منفی فعالیت اقامتگاه‌های غیر رسمی شامل ۱۶ گزاره شناسایی شد. در مرحله کمی برای کشف الگوهای ذهنی موجود درباره اثرات منفی امنیتی از روش‌های تحلیل خوشه‌ای و تحلیل تشخیص استفاده شد و بر این اساس، ۵ الگوی ذهنی متمایز شناسایی شد.

نتیجه‌گیری: به طور خلاصه دیدگاه نخست، سرپوش گذاشتن بر جرم و ناهنجاریهای اجتماعی؛ دیدگاه دوم، قانون‌گریزی و تخریب وجهه یا تصویر مقصد گردشگری؛ دیدگاه سوم، تضعیف امنیت جوامع میهمان و میزبان، دیدگاه چهارم، تهدید امنیت اقتصادی مقصد گردشگری، و دیدگاه پنجم، تضعیف کنترل اجتماعی و کنترل انتظامی را مورد تأکید قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: اثرات امنیتی، اقامتگاه غیر رسمی، گردشگری، روش کیو، همدان

□ استناد: عزیزی، عباس؛ بیات، ناصر؛ هلالی، خلیل (زمستان، ۱۳۹۶). اثرات امنیتی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان: پژوهشی در

چارچوب روش‌شناسی کیو. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۲(۴)، ۶۵۹-۶۹۸۲.

۱. این پژوهش برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فرماندهی و مدیریت انتظامی دانشگاه علوم انتظامی امین «عباس عزیزی»

در دانشکده فرماندهی و ستاد به راهنمایی «ناصر بیات» و مشاوره «خلیل هلالی» است.

۲. کارشناسی ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: abbas.azizi405@gmail.com

۳. استادیار گروه جغرافیا دانشگاه علوم انتظامی امین. (نویسنده مسئول). رایانامه: N_bayat@ut.ac.ir

۴. مربی دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: Pajoohesh@police.ir

مقدمه

گردشگری یکی از صنایع خدماتی پیش‌رو در جهان کنونی است، که نقش بسزایی در توسعه اقتصادی بسیاری از جوامع دارد. با این وجود، ضعف در امنیت انتظامی از جمله مسائلی است که می‌تواند رشد و توسعه صنعت گردشگری را با چالش‌های اساسی روبرو سازد و آن را دچار رکود کند. تجربه جهانی طی چند دهه گذشته نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در فضاهای جغرافیایی و از جمله نواحی شهری، همواره به شکل‌ها و درجه‌های مختلف، پیامدهای مثبت و منفی گوناگونی در ابعاد امنیتی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی به همراه داشته است. در این باره، ویلیامز^۱ (۲۰۰۹) از پیشگامان پژوهش‌های جغرافیای گردشگری بیان می‌دارد: «هم‌اکنون تجربه‌های فراوانی از سراسر جهان وجود دارد که نشان می‌دهند مقصدهای گردشگری مدیریت نشده بیشتر با پیامدهای منفی در ابعاد گوناگون، و سطح پایینی از میزان رضایت‌مندی گردشگران روبرو هستند؛ این در حالی است که در بیشتر موارد، کاریست برنامه‌ریزی مناسب و مدیریت مطلوب می‌تواند به پیشرفت و بهبود فرایند توسعه گردشگری در همه ابعاد کمک کند و تامین منافع جامعه میزبان و مهمان را به بار آورد». همچنین، ماسون^۲ (۲۰۰۳) در کتاب «اثرات گردشگری، برنامه‌ریزی و مدیریت»، اشاره می‌کند که همه تلاش‌هایی که در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه گردشگری به عمل می‌آید در چارچوب بهبود بخشی به اثرات گردشگری جای می‌گیرند و تاکید می‌کند که مدیریت اثرات گردشگری بدون برنامه‌ریزی و بکارگیری راهبردها و اقدامات اجرایی مناسب امکان‌پذیر نخواهد بود».

شهر همدان همواره از کانون‌های گردشگری کشور به ویژه در فصل‌های بهار و تابستان بوده است. از سوی دیگر، سال به سال بر تعداد گردشگرانی که به این شهر تاریخی- فرهنگی وارد می‌شوند، افزوده می‌شود. تقاضای موجود در بخش گردشگری برای استفاده از مکان‌های اقامتی ارزان قیمت (در مقایسه با هتل‌ها و دیگر اقامتگاه‌های رسمی و قانونی)، و نداشتن کنترل و مدیریت مناسب بر خدمات گردشگری از جمله خدمات اقامتگاهی، طی سال‌های اخیر سبب

1. Williams
2. Mason

پیدایش اقامتگاه‌های گردشگری غیرمجاز و غیررسمی با عنوان‌هایی چون خانه‌مسافر و یا خانه‌های اجاره‌ای شده است. به طوری که عده‌ای منزل شخصی یا املاک مسکونی خود را برای کسب درآمد به عنوان محل اسکان و اقامت، به طور کوتاه مدت به گردشگران اجاره می‌دهند. مسئله اینجاست که این افراد به صورت غیررسمی و بدون هماهنگی با سازمان‌های ذی‌ربط به چنین اقداماتی دست می‌زنند و بیشتر آنان در کل سال خانه و یا آپارتمان خود را اجاره می‌دهند. بنابراین با توجه به ضعف نظارت نهادها و سازمان‌های مختلف بر فعالیت این گونه اقامتگاه‌های گردشگری، بویژه نیروی انتظامی، مسائلی در زمینه امنیت انتظامی شهر همدان و همچنین گردشگران بازدیدکننده از این مقصد در پی داشته است. بر اساس شواهد موجود، روند رو به رشد فعالیت اقامتگاه‌های غیرمجاز در شهر همدان و بی نتیجه ماندن اقدامات مقطعی سازمان‌های مسئول در ساماندهی قانونی آن‌ها (بویژه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری)، این مسئله را به چالشی جدی و قابل توجه برای امنیت و ایمنی گردشگری در شهر همدان تبدیل کرده است. بنابراین با توجه به اهمیت و نقش ذاتی پلیس در تامین امنیت داخلی از جمله در زمینه امنیت سفر و گردشگری، دستیابی به رویکرد یکپارچه در کنترل انتظامی اقامتگاه‌های غیر رسمی یا غیر قانونی، لحاظ کردن مجموعه برداشت‌ها و نگرش‌های گوناگون، ذینفعان و متخصصان مختلف را ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌کند. بر این اساس، در پژوهش حاضر، شناخت و تحلیل اثرات منفی امنیتی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان در کانون توجه قرار دارد، و پرسش اساسی این است که اثرات منفی امنیتی انتظامی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیرمجاز در شهر همدان کدام‌اند و مدیران و متخصصان سازمان‌ها و نهادهای مسئول در زمینه گردشگری چه ادراکاتی از این گونه اثرات دارند؟

مبانی نظری

مطالعه ادبیات تجربی یا پیشینه پژوهش‌های گردشگری نشان می‌دهد که طی سال‌های اخیر اثرات امنیتی رشد و توسعه گردشگری به یکی از موضوع‌های مورد توجه پژوهش‌گران در این حوزه مطالعاتی تبدیل شده است. رشد اقامتگاه‌های غیررسمی از جمله پدیده‌هایی شناخته می‌شود که دارای اثرات

منفی امنیتی بر جامعه میزبان و میهمان است. در جدول (۱) به آن دسته پژوهش‌هایی پرداخته شده است که ارتباط نزدیک‌تری با موضوع پژوهش دارند. از برآیند پیشینه پژوهش می‌توان گفت تا زمان انجام پژوهش، اثری علمی که به طور مستقیم موضوع اقامتگاه‌های غیرمجاز یا غیررسمی و کنترل انتظامی آن‌ها را در کانون توجه قرار داده باشد، یافت نشد. اما نتایج برخی از پژوهش‌هایی که با موضوع امنیت گردشگری انجام شده‌اند، دربردارنده راهکارهایی در زمینه کنترل انتظامی گردشگری هستند. بنابراین با توجه به پیوند تنگاتنگ اجزای مختلف بخش گردشگری، این گونه رهیافت‌ها می‌تواند در زمینه کنترل انتظامی اقامتگاه‌های غیر مجاز نیز کاربرد داشته باشند.

جدول ۱. پیشینه پژوهش در زمینه امنیت گردشگری

نویسنده / سال	مکان	خلاصه نتایج پژوهش	راهکارهای کلیدی
جلالی، گندمکار و فردوسی (۱۳۹۵)	شهر بایک کرمان	تأثیر گردشگری بر «احساس امنیت و سلامت فردی» در حد متوسط ارزیابی شده است	تربیت نیروی انسانی متخصص برای مدیریت و فعالیت در بخش گردشگری، گسترش کیوسک‌های اطلاع‌رسانی به گردشگران در نقاط مختلف شهر.
رمضان‌نژاد، افتخاری، و پورطاهری (۱۳۹۵)	استان گیلان	گردشگری در بعد اجتماعی، افزایش امنیت عمومی و کاهش میزان جرم و جنایت و ناهنجاری‌های اجتماعی را در پی داشته است.	تقویت همکاری و تعامل میان ذینفعان گردشگری، افزایش نظارت‌های قانونی با کمک مراجع قضایی.
اسماعیلی و کیانپور (۱۳۹۳)	اصفهان	ضعف امنیت امکانات و خدمات گردشگری از جمله در اقامتگاه‌ها، امنیت جانی و مالی گردشگران را با مخاطره روبرو ساخته. و بی‌ثباتی سیاست‌ها و برنامه‌های مدیریت گردشگری از مهمترین دلایل این مسئله است.	بالا بردن سطح استانداردهای سلامت، ایمنی و امنیت در بخش گردشگری و ارتقای سازوکارهای نظارتی.
حسین پور و مظلوم (۱۳۹۴)	مشهد	بین‌گشت‌های کنترل و پیشگیری پلیس اماکن عمومی خراسان رضوی و امنیت گردشگران؛ بین‌رسیدگی به شکایات گردشگران و امنیت گردشگران؛ بین‌تعامل پلیس اماکن عمومی با سایر ارگان‌ها و امنیت گردشگران، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.	تربیت نیروی انسانی با تحصیلات و آموزش تخصصی در زمینه خدمات انتظامی و امنیتی به گردشگران؛ تقویت اقدامات کنترلی و نظارتی پلیس.
ربانی، شاهبوندی، دهقان‌نیا، و ناظر حضرت (۱۳۹۰)	اصفهان	پایین بودن رضایت گردشگران خارجی از نحوه اطلاع‌رسانی پلیس نسبت به مسائل امنیتی، نحوه نظارت بر عملکرد هتل‌ها، رستوران‌ها و آژانس‌های مسافرتی؛ بالا بردن حضور فیزیکی نیروهای پلیس، تأثیر منفی بر احساس امنیت گردشگران دارد.	تشکیل رسته تخصصی پلیس گردشگری؛ ایجاد دفتر پلیس گردشگری در مکان‌های مهم گردشگری؛ تنوع بخشیدن به خدمات انتظامی در بخش گردشگری.

تقویت پلیس و گشت زنی آنها در مسیرها و مکان‌های گردشگری؛ تدوین سیاست‌های اجرایی کارآمد در تأمین امنیت گردشگری؛ مدیریت پیشگیری از جرایم گردشگری.	ضعف ساختار نظم و امنیت اجتماعی، حضور ضعیف پلیس در گردشگاه‌های طبیعی، نبود نیروهای پلیس آموزش دیده در حوزه گردشگری، وقوع جرم علیه گردشگران مانند سرقت، گران فروشی و اخاذی	چهارمحال و بختیاری	کرمی، کلانتری و باباجانی (۱۳۹۱)
مشارکت نیروی انتظامی در تهیه و تصویب طرح‌های توسعه گردشگری؛ تقویت سیاست‌های نظارتی بر ایمنی و امنیت بخش‌های مختلف گردشگری.	در مواقع شلوغی و رشد گردشگری فراتر از ظرفیت شهر تنکابن، اثرات منفی بدین شرح آشکار می‌شود: کاهش امنیت اجتماعی؛ افزایش سرقت و جرایم اخلاقی؛ افزایش بی اعتمادی اجتماعی، تضعیف امنیت محیط زیست.	تنکابن	رمضان‌زاده، اکبریان، رمضان‌فر و حیدری (۱۳۹۴)
تقویت گشت‌های پلیسی و ایجاد کاربری‌های انتظامی در نواحی شهری ارائه دهنده خدمات گردشگری، ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری.	تلفیق نامناسب کاربری‌ها از جمله تلفیق کاربری مسکونی (خانه‌های ویلایی و قدیمی) با کاربری‌های خدماتی گردشگری به ویژه هتل‌ها و مراکز تجاری مدرن، منجر به ناامن شدن فضای کالبدی شده است.	مشهد	تولایی، علیزاده و علیزاده (۱۳۹۲)
تقویت همکاری‌های امنیتی با کشورهای همسایه؛ فرهنگ‌سازی رسانه‌ای؛ تنوع بخشی و تقویت تبلیغات محیطی و هشدارهای امنیتی در مقصدهای گردشگری؛ بالا بردن سطح تعاملات پلیس با دیگر نهادهای مرتبط با گردشگری؛ تسریع فرایند رسیدگی به جرایم در گردشگری.	در منطقه جنوب شرق شور در مقایسه با دیگر مناطق میزان امنیت و احساس امنیت گردشگران در سطح پایین‌تری است. در جنوب غرب کشور وقوع نزاع‌های خیابانی و دزدی از گردشگران، اخذ هزینه‌های اضافی از گردشگران در منطقه شمالی کشور و سرقت از گردشگران در جنوب کشور، بیشترین تأثیر منفی را بر احساس امنیت گردشگران داشته است.	ایران	گلشیری، افتخاری و پورطاهری (۱۳۹۴)
تقویت هنجارها و ارزش‌های اجتماعی در گردشگاه‌ها بهبود بخشی به وضعیت نورپردازی و ساماندهی محیطی گردشگاه‌ها؛ بالا بردن سطح کنترل انتظامی پلیس.	پایین بودن احساس امنیت زنان در فضاهای گردشگری شهری به دلایلی چون نبود نورپردازی مناسب در شب، وجود مزاحمت‌های خیابانی، نبود احساس آسایش کافی، و ضعف دسترسی سریع به نیروهای کمکی و انتظامی	شهر جدید بهارستان	گودرزی، ملایی و عبداللهی (۱۳۹۵)
رسمیت بخشیدن به استقلال کسب و کار اقامتگاه‌های بومی و تقویت حمایت و نظارت قانونی بر فعالیت آنها	پژوهش با توجه به فضای خانوادگی اغلب اقامتگاه‌های بوم‌گردی ایران و میزبانی خانواده‌ها از گردشگران، این دسته از اقامتگاه‌های خانگی از احساس ایمنی و امنیت قابل قبولی برای گردشگران برخوردارند.	ایران	حسن‌لی‌گروس، و براون (۲۰۱۶)
تصویب قوانین کارآمد درباره شرایط اجاره کوتاه مدت خانه‌های شخصی و تدوین سازوکار و مقررات لازم برای اعمال قانون در این زمینه	اثرات مثبت پدیده اقامتگاه‌های گردشگری غیر رسمی عبارت است از، توزیع منافع حاصل از گردشگری در سطح جامعه محلی و مردمی کردن خدمات گردشگری، و مهمترین اثرات منفی آن افزایش وقوع جرم علیه گردشگران و همچنین جامعه میزبان است.	آمریکا	گوتنتاگ (۲۰۱۵)

قانون‌گزیزی نرم: قواعد اجتماعی^۱ اساس برقراری نظم اجتماعی در هر گروه و جامعه‌ای است. رعایت نکردن قوانین و مقررات یا قانون‌گزیزی^۲ زمینه شکل‌گیری بی‌نظمی در حوزه‌های مختلف جامعه است. پایبند نبودن به قواعد اجتماعی یا قانون‌گزیزی در هر جامعه‌ای تا اندازه‌ای وجود دارد اما در برخی موارد این موضوع تبدیل به مسئله‌ای برای جامعه می‌شود (رابینگتن و وینبرگ^۳، ۱۳۹۳، ص ۲۷). یکی از انواع قانون‌گزیزی که می‌توان آن را قانون‌گزیزی نرم^۴ نام نهاد، قانون‌گزیزی در زمینه ارائه خدمات گردشگری است. به هر نوع رفتاری که قوانین رسمی جامعه را نادیده گرفته و دارای ویژگی غیر خشونت‌آمیز، و بیشتر با مجازات ضعیف همراه است، قانون‌گزیزی نرم گفته می‌شود. به دلیل ضعف کنترل اجتماعی و کنترل رسمی در این نوع قانون‌گزیزی، احتمال بیشتری برای ایجاد بی‌نظمی و اختلال در امنیت فردی و اجتماعی بوجود می‌آید. تجربه‌های موجود نشان می‌دهد این نوع قانون‌گزیزی به دلیل فراوانی و سهولت در انجام آن، بیشتر به صورت عرف در جامعه درمی‌آید و در ظاهر مشروعیت عرفی به خود می‌گیرد. نادیده گرفتن قوانین جاری در بخش گردشگری، پنهان ماندن از سازوکارهای کنترلی و نظارتی نهادهای رسمی و قانونی، ندادن مالیات یا عوارض و در برخی موارد ارائه خدمات نامشروع و غیر قانونی، از ویژگی‌های بارز این نوع قانون‌گزیزی در جامعه است. در بسیاری از زمینه‌ها فعالیت در بخش غیررسمی یا غیرمجاز اقتصادی از جمله در زمینه ارائه خدمات اسکان و اقامت به گردشگران به لحاظ ماهیتی از نوع قانون‌گزیزی نرم به شمار می‌آید.

اقامتگاه غیرمجاز یا غیررسمی: اقامتگاه‌های گردشگری غیر مجاز یا غیرقانونی^۵ مکان‌هایی هستند در چارچوب اقتصاد غیررسمی^۶ که برحسب شرایط بومی و منطقه‌ای برای اسکان مسافران مورد استفاده موقت قرار می‌گیرند و به طور موقت و کوتاه مدت به گردشگران اجاره داده می‌شوند. بر این اساس به آن‌ها «اقامتگاه گردشگری غیررسمی»^۷ گفته می‌شود (گوتنتاگ، ۲۰۱۵، ص ۱۱۹۳).

1. Social rules
2. Law-evasion
3. Rubington and Weinberg
4. Soft law-evasion
5. Illegal Accommodation
6. Informal economy
7. Informal tourism accommodation

این اقامتگاه‌ها از تنوع گوناگونی برخوردارند مانند ویلا، آپارتمان، سوئیت، خانه. این گونه اقامتگاه‌ها دارای کارکرد نیمه تجاری و تجاری هستند و بر این اساس «اقامتگاه‌های خانگی^۱» و «خانه‌های تجاری^۲» نیز نامیده می‌شوند. در شرایط نیمه تجاری مالک بخشی از خانه‌ای را که خود در آن زندگی می‌کند، در مواقع پیک سفر به گردشگران اجاره می‌دهد؛ و در شرایط تجاری کامل، مالک خانه یا ملک مسکونی خود را تنها در راستای اجاره کوتاه مدت به گردشگران به کار می‌گیرد و خود در آن امکان سکونت ندارد. قیمت ارزان‌تر و پذیرش مسافر فارغ از محدودیت‌های قانونی و رسمی از مهمترین دلایل گرایش گردشگران به استفاده از این گونه اقامتگاه‌ها شناخته می‌شود (حسنی و همکاران، ۲۰۱۶). همچنین «لینچ»^۳ (۲۰۰۵، ص ۵۳۴) با بهره‌گیری از ادبیات پژوهش‌های گردشگری در جهان در تعریف اقامتگاه خانگی چنین آورده است: «نوعی اقامتگاه که در آن بازدید کننده یا مهمان، در خانه شخصی فرد یا خانواده‌ای از جامعه میزبان اسکان می‌یابد، در این چارچوب میان میهمان با فرد یا خانواده میزبان تعامل نزدیکی برقرار می‌شود که در بسیاری از موارد در همان خانه زندگی می‌کنند، بنابراین فضای جمعی خانه تا حدود بسیار زیادی به طور مشترک توسط مهمان و میزبان مورد استفاده قرار می‌گیرد».

نظریه نوآوری مخرب: «کریستنسن»^۴ و «راینور»^۵ (۲۰۰۳) معتقدند که پدیده اقامتگاه‌های گردشگری غیر مجاز به روشنی در چارچوب اصول نظریه «نوآوری مخرب» قابل تمییز است. زیرا از یک سو ضمن ایجاد درآمدزایی برای بخشی از جمعیت ساکن در مقصد، برای گردشگران نیز پدیده‌ای نو و جذاب شناخته می‌شود و از سوی دیگر دارای آثار و پیامدهای زیانباری بر بخش رسمی خدمات اقامتگاهی در بخش گردشگری هستند، از سوی دیگر به دلیل فعالیت غیرقانونی، اثرات و پیامدهای منفی بر مقصدهای گردشگری دارند. بنابراین مدیران و مسئولان مقصدهای گردشگری در مواجهه با فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیرمجاز با پدیده‌ای متناقض نما روبرو می‌شوند

1. Local home-based accommodations
2. Commercial homes
3. Lynch
4. Christensen
5. Raynor
6. disruptive innovation

که هم از اثرات مثبت و هم از اثرات منفی برخوردار است؛ به طوری که به لحاظ اشتغال‌زایی و درآمدزایی برای بخشی از ساکنان از اهمیت بسزایی برخوردار است و همچنین گزینه‌ای مطلوب برای اقامت بخش زیادی از گردشگران به شمار می‌آید. اما از دیگر سو فعالیت آن‌ها به طور رسمی کنترل نمی‌شود و خارج از چارچوب‌های قانونی است (گوتنتاگ^۱، ۲۰۱۵، ص ۱۱۹۳). علاوه بر بازاریابی الکترونیکی و مبتنی بر فضای مجازی، تنوع از ویژگی‌های نوآورانه بخش اقامتگاه‌های غیررسمی شناخته می‌شود؛ به طوری که گردشگر به عنوان مشتری خدمات اقامتگاهی به طیف گسترده‌ای از گزینه‌های اقامتگاهی یا خانه‌های اجاره‌ای^۱ روبرو می‌شود و می‌تواند متناسب با قدرت خرید و سلیقه خود اقدام به خرید خدمات مورد نظر خود کند، از یک تک اتاق یا یک آپارتمان غیر مستقل گرفته، تا خانه مستقل و ویلایی (ورثان^۲، ۲۰۱۱، ص ۱). «کلیتون کریستنسن»^۳ در چند اثر علمی با همکاری دیگر پژوهشگران به تبیین نظریه نوآوری مخرب درباره فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی پرداخته و نقش بسزایی در عمومیت بخشیدن به کاربرد این نظریه داشته است (بوور^۴ و کریستنسن^۵، ۱۹۹۵؛ کریستنسن^۶، ۱۹۹۷؛ کریستنسن و راینور^۷، ۲۰۰۳). بنابراین، نظریه نوآوری مخرب، فرایندی است که طی آن بسیاری از کسب و کارهای غیر رسمی به تدریج به لحاظ اقتصادی توانمند می‌شوند و اندک اندک با گسترش نوآوری، خود را از فعالیت در پیرامون یا حاشیه بازار به مرکز یا هسته مرکزی رقابت نزدیک می‌کنند. ادامه چنین فرایندی سبب افزایش رقابت‌پذیری بخش غیر مجاز با بخش رسمی می‌شود و سرانجام بخش وسیعی از بازار در تصرف صاحبان کسب و کارهای غیر مجاز قرار می‌گیرد (کریستینسن و راینور، ۲۰۰۳؛ اشمیت^۸ و دروهل^۹، ۲۰۰۸). فرایند نوآوری مخرب می‌تواند در همه بخش‌های اقتصادی رخ دهد و بخش گردشگری نیز از این قاعده جدا نیست. بسیاری از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اقامتگاه‌های غیرمجاز در بخش گردشگری از استانداردهای موجود در هتل‌ها و یا به طور کلی بخش خدمات

1. Rental houses
2. Wortham
3. Clayton Christensen
4. Bower
5. Christensen
6. Schmidt
7. Druehl

اقامتگاهی رسمی برخوردار نیستند، بویژه کیفیت خدمات، نوع رفتار کارکنان، بهداشت، ایمنی و امنیت. اما در بسیاری از موارد قیمت ارزان‌تر اسکان در اقامتگاه‌های غیر مجاز نسبت به بخش هتلداری رسمی یکی از ویژگی‌های بارز و کلیدی به شمار می‌آید که آن‌ها را برای گردشگران بویژه گروه‌های کم درآمد جذاب می‌کند (چو^۱ و چوی^۲، ۲۰۰۰؛ دولینکار^۳ و اُتر^۴، ۲۰۰۳؛ لاکیش^۵، ۲۰۰۵). تنوع بازار اقامتگاه‌های غیرمجاز (اتاق، خانه مستقل، آپارتمان، ویلا و...)، دور بودن از کنترل و نظارت نهادهای رسمی و قانونی مانند پلیس، نپرداختن عوارض و مالیات‌های قانونی از دیگر ویژگی‌هایی به شمار می‌آید که قدرت رقابت‌پذیری اقامتگاه‌های غیر مجاز در بازار گردشگری را افزایش می‌دهد. همچنین بسیاری از گردشگران به دلایل گوناگون، اقامت در خانه‌های اجاره‌ای را به هتل‌ها و دیگر مراکز اقامتگاهی رسمی ترجیح می‌دهند. از جمله اینکه ممکن است اسکان در یک خانه احساس راحتی و آسایش بیشتری برای افراد و خانواده‌ها داشته باشد؛ بخشی از اقامتگاه‌های غیررسمی نیز به دلیل ویژگی‌های خاص بومی و محلی خود مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند؛ برخورداری از امکانات کامل یک خانه شخصی در بسیاری از اقامتگاه‌های اجاره‌ای غیرمجاز ویژگی دیگری است که برای گردشگران ایجاد جذابیت می‌کند (گوتنتاگ، ۲۰۱۵، ص ۱۱۹۶).

روش‌شناسی

روش‌شناسی کیو^۶ به عنوان یک روش ترکیبی یا آمیخته^۷ شناخته می‌شود. در واقع روش کیو یک بسته روش‌شناسی کامل است که به ترتیب مراحل مطالعه کیفی^۸ و مطالعه کمی^۹ را در بر می‌گیرد و شامل: تعیین چارچوب موضوع و مسئله پژوهش؛ مطالعه فضای گفتمان و جمع‌بندی و ارزیابی آن، انتخاب نمونه‌ای جامع از گزاره‌های معرف فضای گفتمان، انتخاب مشارکت‌کنندگان،

1. Chu
2. Choi
3. Dolnicar
4. Otter
5. Lockyer
6. Q-methodology
7. Mixed method
8. Qualitative
9. Quantitative

طراحی نمودار کیو و اجرای مرتب‌سازی توسط مشارکت کنندگان، تحلیل کمی و استخراج و تفسیر الگوهای ذهنی. هدف اصلی این روش، آشکار ساختن الگوهای مختلف تفکر است، نه شمارش تعداد افرادی که تفکرات مختلفی دارند. ویژگی یادشده، این روش‌شناسی را به روش‌های تحقیق کیفی نزدیک می‌سازد. با وجود این، روش‌شناسی کیو از بعد کمی نیز برخوردار است، زیرا از روش‌های آماری مانند تحلیل عاملی و تحلیل مولفه‌های اصلی برای دسته بندی افراد کمک می‌گیرد (خوشگویان فرد، ۱۳۸۶، ص ۱۰).

مطالعه فضای گفتمان: به منظور مطالعه فضای گفتمانی موجود درباره اثرات امنیتی- انتظامی اقامتگاه‌های غیررسمی گردشگری در شهر همدان، هر گونه متن و نوشته‌ای که در این باره در چارچوب‌های مختلف، مانند متن مصاحبه‌های منتشر شده درباره اقامتگاه‌های گردشگری غیرمجاز یا غیررسمی در خبرگزاری‌های داخلی، مقاله علمی و خبری انتشار یافته در فضای مجازی و نشریات رسمی کشور به عنوان منبع داده گردآوری شد.

انتخاب یک نمونه معرف از فضای گفتمان: در روش کیو، نمونه کیو متشکل از تعداد گزاره‌هایی است که واقعیت‌های موجود در فضای گفتمان را بازتاب می‌دهد. یک نمونه کیوی معتبر باید همه ابعاد فضای گفتمان را پوشش دهد (الینگسن، استوکسن، و اسیفنسن^۱، ۲۰۱۰، ص ۳۹۸). در این پژوهش از مجموع گزاره‌های گردآوری‌شده، مواردی که دربردارنده مفهوم یکسانی بود، زیر یک مقوله کلی خلاصه شد تا از این راه با حذف موارد یکسان یا تکراری، امکان خلاصه‌سازی داده‌ها در مقوله‌های اصلی فراهم شود. با توجه به اینکه در تقسیم‌بندی کلی، نمونه کیو به دو دسته باساختار و بی‌ساختار تقسیم می‌شود (محمدی و بیات، ۱۳۹۵، ص ۱۳۶)، در اینجا برای پرهیز از سوگیری یا جهت‌دهی نادرست به مسیر پژوهش، نمونه کیویی بی‌ساختار به کار رفت. در پایان این مرحله، ۱۶ گزاره یا عبارت کیو به عنوان نمونه کیو انتخاب شد.

انتخاب مشارکت کنندگان: به طور معمول در این مرحله از روش‌شناسی کیو مشارکت کنندگان به روش نمونه‌گیری هدفمند^۲ از میان اهالی فضای گفتمان انتخاب می‌شوند و بدین منظور همه

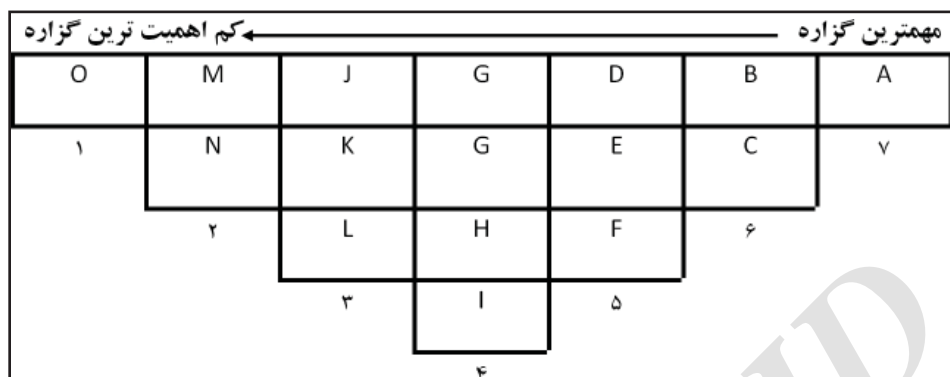
1. Ellingsen, Størksen, & Stephens
2. Purposive Sampling

عوامل یا دیدگاه‌های موجود در نمونه کیو لحاظ می‌شود (رایت^۱، ۲۰۱۳، ص ۱۵۴). در واقع پژوهشگر افرادی را از اهالی گفتمان برای مشارکت انتخاب می‌کند که به دلایل تحصیلی، شغلی، تجربی و غیره دارای ارتباط خاصی با موضوع مطالعه کیو هستند و انتظار می‌رود به این دلایل در آن موضوع ذهنیت‌های متنوع‌تری داشته باشند. در این پژوهش از میان خبرگان انتظامی و کارشناسان متخصص در زمینه امنیت گردشگری، تعداد ۶۴ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند برای انجام مرحله مرتب‌سازی کیو انتخاب شدند.

طراحی نمودار مرتب‌سازی کیو: طیف مدرجی موجود است که مشارکت‌کننده، کارت‌ها را بر اساس میزان موافقت یا مخالفت خود بر روی آن به ترتیب از مهمترین تا کم اهمیت‌ترین، مرتب‌سازی می‌کند. در بیشتر موارد نمودار کیو شباهت زیادی به توزیع نرمال (منحنی ناقوسی شکل) دارد، به طوری که در دو سر آن تعداد کمی عبارت جای دارد و وقتی به میان منحنی نزدیک می‌شویم بر تعداد آنها افزوده می‌شود. در شکل (۲) نمودار کیوی به کار رفته در پژوهش حاضر آمده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها: در تحلیل آماری داده‌های حاصل از مرتب‌سازی کیو، از روش‌هایی استفاده می‌شود که پاسخگویان یا مشارکت‌کنندگان را بر اساس همگرایی میان الگوی ذهنی آن‌ها دسته‌بندی می‌کند، و در اصطلاح «Case Oriented Methods» نامیده می‌شوند (تشکری و تدلای^۲، ۲۰۱۰؛ کولینز و جیائو^۳، ۲۰۱۰). در اولویت نخست در صورتی که شاخص «کی.ام.پی»^۴ در حد قابل قبول باشد (۰/۷ و بیشتر) از روش تحلیل عاملی کیو استفاده می‌شود، در غیر این صورت از سایر روش‌های یاد شده بویژه تحلیل خوشه‌ای بهره‌گیری می‌شود؛ با توجه به اینکه در پژوهش حاضر شاخص یاد شده کمتر از حد قابل قبول مشاهده شد، روش‌های تحلیل خوشه‌ای به ترتیب شامل تحلیل خوشه‌ای سلسله‌مراتبی^۵، تحلیل خوشه‌ای کا-مینز^۶، و تحلیل تشخیص^۷ به کار رفت.

1. Wright
2. Tashakkori & Teddlie
3. Collins & Jiao
4. KMP
5. Hierarchical Cluster Analysis
6. K-means Clustering
7. Discriminant Analysis

شکل ۱. نمودار کیو

یافته‌ها

یافته‌های مرحله کیفی، مطالعه‌ی فضای گفتمان: داده‌های بدست آمده در این مرحله نشان می‌دهد که فضای گفتمان پژوهش به طور غالب تحت تاثیر دیدگاه‌های فرماندهان و کارشناسان پلیس، مدیران و مسئولان سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری، مسئولان قوه قضاییه، مدیران و مسئولان شهری و مدیران و فعالان بخش گردشگری بویژه جامعه هتلداران است. سرانجام طی فرایند گردآوری داده‌های اثرات امنیتی اقامتگاه‌های غیررسمی، در مجموع حدود ۱۲۴ صفحه متن اعم از مقاله علمی، سخنرانی، مصاحبه و گفتگو، مقاله خبری، گزارش و ... بدست آمد. این حجم از مطالب حدود ۳۷ هزار و ۷۰۰ کلمه برای تحلیل داده‌های مرتبط با مسائل و مشکلات ناشی از رشد اقامتگاه‌های گردشگری غیر رسمی را فراهم آورد. در گام نخست به منظور خلاصه‌سازی داده‌ها، موارد نامرتب با مسائل و مشکلات امنیتی-انتظامی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیر مجاز حذف شد. طی این مرحله حجم داده‌های بدست آمده به کمتر از یک سوم کاهش یافت و به ۱۱۴۷۷ کلمه رسید. در گام دوم از فرایند خلاصه‌سازی داده‌ها از روش کدگذاری جمله به جمله داده‌های متنی بهره‌گیری شد. در این چارچوب جملات نامرتب با مدیریت و کنترل انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی حذف شد و در پایان این مرحله سرانجام ۱۴۷ جمله برابر با ۳۳۴۰ کلمه مطلب در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مطالعه فضای گفتمان باقی ماند. در گام سوم دسته‌بندی جملات دارای معنا و مفهوم یکسان در دستور کار قرار گرفت. طی این

مرحله جملاتی که دارای معنا و مفهوم یکسانی بودند در یکدیگر ادغام و موارد تکراری حذف شدند. سرانجام طی این مرحله ۱۵ گزاره اصلی به عنوان خلاصه فضای گفتمان اثرات امنیتی-انتظامی اقامت‌گاه‌های غیررسمی گردشگری در شهر همدان گردآوری شد. سنجش روایی گزاره‌های بدست آمده در طی مطالعه فضای گفتمان از دیدگاه ۷ نفر از متخصصان شامل ۳ نفر کارشناس انتظامی و ۳ نفر از متخصصان گردشگری برخوردار از آثار علمی در حوزه امنیتی-انتظامی گردشگری و ۱ نفر از متخصصان دارای سوابق اجرایی در مدیریت شهری همدان در دستور کار قرار گرفت. پس از اخذ نظرات آن‌ها ۱ گزاره دیگر نیز افزوده شد؛ بنابراین در مجموع تعداد گزاره‌های نهایی به ۱۶ مورد افزایش یافت. این گزاره‌ها به عنوان نمونه کیو معرف فضای گفتمان ساماندهی انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی مبنای اجرای روش کیو در مراحل بعدی واقع شد (جدول ۲).

جدول ۲. گزاره‌های بدست آمده از مطالعه فضای گفتمان اثرات منفی امنیتی - انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی

شناسه	گزاره کیو
Q1	تضعیف امنیت اقتصادی مقصد به دلیل نپرداختن عوارض و مالیات‌های قانونی
Q2	تخریب وجهه مقصد گردشگری در ذهن گردشگران
Q3	مخدوش کردن سیمای فضاهای شهری از طریق تبلیغات غیرقانونی و نامناسب
Q4	اختلال در نظم و امنیت عمومی از طریق گسترش ناهنجاری‌های اجتماعی
Q5	بالا رفتن احتمال وقوع رفتار غیرقانونی و غیرمسئولانه با گردشگران
Q6	امکان ایجاد مخفیگاه برای مجرمان فراری و پرخطر
Q7	تضعیف امنیت کسب و کار و بویژه در امنیت اقتصادی صنعت هتلداری
Q8	امکان ایجاد خانه‌های تیمی و پناه دادن به افراد مجرم و گروه‌های تروریستی
Q9	تضعیف امکان کنترل و نظارت قانونی بر امنیت و ایمنی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی
Q10	تهدید جان و مال و آبروی گردشگران به دلیل اسکان در اماکن فاقد استاندارد امنیتی و ایمنی
Q11	فراهم شدن زمینه ارایه خدمات غیرقانونی گوناگون
Q12	فراهم ساختن برخی آزادی‌های نامشروع و تضعیف امنیت اخلاقی
Q13	تغییر غیرقانونی کاربری‌های مسکونی و تهدید امنیت محله‌های شهری
Q14	به مخاطره انداختن آبرو و حیثیت عمومی جامعه ساکن در مقصد گردشگری
Q15	تضعیف امکان پاسخگویی مالکان اقامتگاه‌های غیررسمی در برابر قانون‌گریزی، تخلف و هنجارشکنی
Q16	ناشناخته ماندن هویت مسافران و گردشگران برای نهادهای اطلاعاتی، امنیتی و نظارتی

یافته‌های مرحله کمی، انتخاب مشارکت‌کنندگان، مرتب‌سازی و تجزیه و تحلیل آماری کیو: در این مرحله از پژوهش از میان افرادی که در چارچوب فضای گفتمان اثرات امنیتی-انتظامی اقامت‌گاه‌های غیررسمی گردشگری در شهر همدان (اهالی گفتمان) قابل تعریف هستند، تعداد ۶۴ نفر به عنوان نمونه افراد^۱ برای مشارکت در مطالعه کیو، یعنی مرتب‌سازی، در نظر گرفته شد. به طور معمول در آن دسته از مطالعات کیو که فضای گفتمان از کثرت بالایی برخوردار نیست تعداد افراد مشارکت‌کننده حداکثر تا ۲ برابر تعداد گزاره‌های کیو تعیین می‌شود. در این پژوهش با توجه به کثرت اهالی گفتمان (خبیرگان و کارشناسان انتظامی، حقوقی و قضایی، مدیریت شهری، گردشگری، هتلداری، و متخصصان دانشگاهی) تعداد افراد مشارکت‌کننده ۴ برابر تعداد گزاره‌های کیو تعیین شد. با توجه به اینکه تعداد گزاره‌های نهایی شده برای اجرای مرتب‌سازی کیو ۱۶ مورد است بنابراین چهار برابر این تعداد که برابر با ۶۴ نفر می‌شود برای مشارکت در فرایند مرتب‌سازی کیو انتخاب شدند. این تعداد مشارکت‌کننده بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در چارچوب نمونه‌گیری هدفمند پژوهشگر افرادی را از اهالی گفتمان برای مشارکت انتخاب می‌کند که به دلایل تحصیلی، شغلی، تجربی و غیره دارای شناخت کافی از موضوع مطالعه کیو هستند و انتظار می‌رود به این دلایل در آن موضوع ذهنیت‌های متنوع‌تری داشته باشند. لازم به ذکر است که به دلیل ضعف اعتبار در مرتب‌سازی نمودار کیو توسط یک مورد از مشارکت‌کنندگان شاغل در بخش هتلداری، نتایج مرتب‌سازی وی از فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها حذف شد. در جدول شماره ۳، جمع‌بندی و دسته‌بندی افراد مشارکت‌کننده بر اساس متغیرهای سن، جنسیت، سطح تحصیل و شغل آمده است.

جدول ۳. خلاصه ویژگی‌های توصیفی افراد مشارکت‌کننده در مرتب‌سازی کیو

متغیر	طبقه بندی متغیر	تعداد (نفر)	درصد
سن	۳۰ تا ۳۵ ساله	۹	۱۴/۳
	۳۶ تا ۴۰ ساله	۲۳	۳۶/۴
	۴۰ تا ۴۵ ساله	۱۴	۲۲/۳
	۴۶ ساله و بیشتر	۱۷	۲۷

1. person-sample

۹۲/۱	۵۸	مرد	جنسیت
۷/۹	۵	زن	
۳۳/۳	۲۱	انتظامی	تخصص/شغل
۱۵/۹	۱۰	حقوقی و قضایی	
۱۲/۷	۸	گردشگری	
۱۲/۷	۸	مدیریت شهری	
۱۱/۱	۷	هتلداری	
۱۴/۳	۹	استاد دانشگاه	سطح تحصیل
۲۳/۸	۱۵	کارشناسی	
۵۵/۶	۳۵	کارشناسی ارشد	
۲۰/۶	۱۳	دکتری تخصصی	

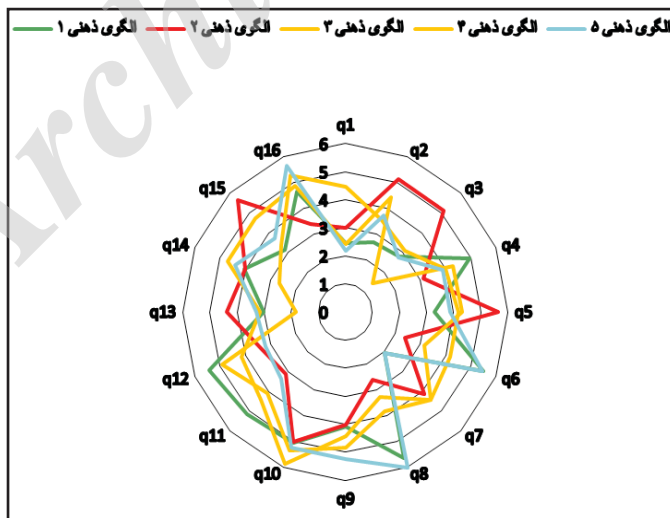
در راستای تجزیه و تحلیل داده‌های مرتب‌سازی کیو توسط مشارکت‌کنندگان، نخست با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای سلسله‌مراتبی تعداد بهینه خوشه‌ها شناسایی شد؛ بدین منظور فاصله اقلیدسی^۱ به عنوان شاخص مشابهت یا همسانی میان نمونه‌ها به کار رفت. روش وارد^۲ نیز برای به حداکثر رساندن همگنی درون خوشه‌ای استفاده شد. سرانجام بر مبنای نتایج تحلیل خوشه‌ای سلسله‌مراتبی تعداد ۵ خوشه برای انجام بخش‌بندی نمونه‌ها، بهینه شناخته شد. روش خوشه‌بندی کا-مینز با تقسیم مشارکت‌کنندگان به ۵ خوشه به اجرا درآمد. براین اساس تعداد ۲۰ نفر برابر با ۳۱/۷۵ درصد از مشارکت‌کنندگان در خوشه ۱؛ ۸ نفر برابر با ۱۲/۷۰ درصد در خوشه ۲؛ تعداد ۷ نفر برابر با ۱۱/۱۱ درصد در خوشه ۳؛ تعداد ۱۱ نفر برابر با ۱۷/۴۶ درصد در خوشه ۴ و تعداد ۱۷ نفر برابر با ۲۶/۹۸ درصد از مشارکت‌کنندگان در خوشه ۵ خوشه‌بندی شدند. بر اساس ماتریس نهایی مراکز خوشه‌ای^۳، میانگین پاسخ‌های هر گروه به هر یک از گزاره‌های کیو محاسبه شد. با توجه به نمودار ۷ طیفی کیو، هر چه عدد میانگین یک گزاره به عدد ۷ بیشتر باشد نشان دهنده گرایش بیشتر به آن گزاره است و برعکس. همچنین از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه^۴ برای شناخت تفاوت معنادار میان دیدگاه گروه‌ها نسبت به گزاره‌های کیو به کار رفت.

1. Euclidean distance
2. Ward
3. Final cluster center
4. One-way ANOVA

نتیجه این آزمون نشان می‌دهد که در سطح معناداری ۰/۰۵ یا ۹۵٪ سطح اطمینان در ۱۵ مورد از گزاره‌ها تفاوت معناداری میان دیدگاه افراد مشارکت‌کننده در ۵ گروه وجود دارد و در ۱ گزاره (Q۱۰) نیز تفاوت معناداری میان دیدگاه آن‌ها مشاهده نمی‌شود (جدول ۴). سرانجام نمودار تار عنکبوتی دیدگاه‌های ۵ گروه بر پایه میانگین پاسخ‌های هر گروه در هر گزاره ترسیم شد (شکل ۳).

جدول ۴. میانگین گزاره‌های کیو در الگوهای ذهنی پنج گانه بر پایه‌ی تحلیل خوشه‌ای کامینز

شناسه	گروه ۱ (۳۱/۷۵٪)	گروه ۲ (۱۲/۷۰٪)	گروه ۳ (۱۱/۱۱٪)	گروه ۴ (۱۷/۴۶٪)	گروه ۵ (۲۶/۹۸٪)	مقدار F	سطح معناداری	شناسه	گروه ۱ (۳۱/۷۵٪)	گروه ۲ (۱۲/۷۰٪)	گروه ۳ (۱۱/۱۱٪)	گروه ۴ (۱۷/۴۶٪)	گروه ۵ (۲۶/۹۸٪)	مقدار F	سطح معناداری
Q۱	۲/۴۵	۳/۰۰	۲/۴۳	۴/۴۵	۲/۱۸	۷/۵	۰/۰۰	Q۹	۴/۱۰	۴/۰۰	۴/۴۳	۴/۸۲	۵/۲۴	۲/۶	۰/۰۴
Q۲	۲/۷۰	۵/۱۲	۴/۴۳	۳/۵۵	۳/۷۱	۶/۸	۰/۰۰	Q۱۰	۵/۰۵	۵/۰۰	۵/۸۶	۵/۳۶	۵/۲۴	۰/۶	۰/۶۳
Q۳	۲/۸۰	۵/۱۲	۱/۴۳	۳/۰۹	۲/۷۶	۱۰/۰	۰/۰۰	Q۱۱	۵/۱۵	۳/۱۲	۴/۴۳	۴/۰۹	۳/۳۵	۵/۲	۰/۰۰
Q۴	۴/۹۵	۳/۱۲	۴/۲۹	۴/۰۰	۳/۸۸	۳/۹	۰/۰۰	Q۱۲	۵/۴۵	۳/۳۸	۴/۱۴	۴/۹۱	۳/۱۸	۱۱/۷	۰/۰۰
Q۵	۳/۳۰	۵/۶۲	۴/۲۹	۴/۱۸	۳/۸۸	۷/۴	۰/۰۰	Q۱۳	۳/۰۰	۴/۳۸	۳/۱۴	۱/۸۲	۳/۲۹	۴/۸	۰/۰۰
Q۶	۵/۵۰	۲/۳۸	۳/۱۴	۴/۱۸	۵/۵۰	۲۴/۰	۰/۰۰	Q۱۴	۴/۰۵	۴/۰۰	۴/۷۱	۲/۶۴	۴/۴۱	۴/۹	۰/۰۰
Q۷	۲/۰۵	۴/۱۲	۴/۴۳	۴/۴۵	۲/۰۶	۱۲/۱	۰/۰۰	Q۱۵	۳/۱۵	۵/۶۲	۴/۷۱	۳/۳۶	۳/۷۱	۸/۵	۰/۰۰
Q۸	۵/۶۵	۲/۶۲	۳/۲۹	۳/۸۲	۶/۰۰	۳۰/۳	۰/۰۰	Q۱۶	۴/۶۵	۳/۳۸	۴/۸۶	۵/۲۷	۵/۶۵	۵/۰	۰/۰۰

شکل ۳. نمودار تار عنکبوتی الگوهای ذهنی مشارکت‌کنندگان از اثرات امنیتی اقامتگاه‌های غیر رسمی

در پایان این مرحله، از آزمون «خی دو» برای سنجش رابطه میان متغیرهای توصیفی مشارکت‌کنندگان (شامل، سن، جنسیت، سطح تحصیلات، و شغل) با قرارگیری آنها در خوشه‌های چهارگانه استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که این متغیر رابطه معناداری با قرارگیری مشارکت‌کنندگان در گروه‌های ۴ گانه وجود ندارد. پس از پایان مراحل تحلیل «خوشه‌ای سلسله مراتبی» و تحلیل «خوشه‌ای کا-مینز»، از تحلیل تشخیص^۱ برای پی بردن به میزان دقت خوشه‌بندی انجام شده از مشارکت‌کنندگان در مرتب‌سازی نمودار کیو استفاده شد. این تحلیل با استفاده از ۴ تابع تشخیصی انجام شد. تابع ۱ با مقدار ویژه $3/91$ و $53/10$ درصد واریانس تبیین شده، مناسب‌ترین تابع شناخته می‌شود. مقدار «لامبدای ویلکس»^۲ در تابع نخست به صفر نزدیک‌تر است که مناسب بودن آن‌ها را برای تشخیص دقت پیش‌بینی عضویت گروهی نشان می‌دهد. قابل یادآوری است که این مقدار بین ۰ و ۱ است و هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد مناسب‌تر است، از این رو می‌توان گفت تابع ۱ با مقداری لامبدای $0/02$ بهترین تابع در بین توابع چهارگانه است. (جدول ۴). همچنین نتیجه آزمون تحلیل تشخیص نشان داد که همه عامل‌ها در سطح معناداری $0/000$ در فرایند تحلیل توابع تشخیصی قرار گرفته‌اند و سرانجام ۶۰ نفر از کل مشارکت‌کننده‌ها برابر با $95/2$ درصد، به درستی در خوشه‌های پنجگانه قرار گرفته‌اند.

جدول ۴. تحلیل تشخیص خوشه بندی مشارکت‌کنندگان در مرتب‌سازی نمودار کیو

سطح معناداری	درجه آزادی	مجذور خی	لامبدای ویلکس	همبستگی کانون ۳	درصد واریانس تبیین شده در هر تابع	مقدار ویژه	تابع
۰/۰۰	۳۲	۲۱۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۸۹	۵۳/۱	۳/۹۱	۱
۰/۰۰	۲۱	۱۲۱/۵۲	۰/۱۱	۰/۸۱	۲۶/۵	۱/۹۶	۲
۰/۰۰	۱۲	۶۱/۲۷	۰/۳۳	۰/۷۰	۱۳/۵	۰/۹۹	۳
۰/۰۰	۵	۲۲/۸۲	۰/۶۶	۰/۵۸	۶/۹	۰/۵۵	۴

بحث و نتیجه گیری

شهر همدان مرکز استان همدان و یکی از شناخته‌شده‌ترین مقصدهای گردشگری در کشور به شمار

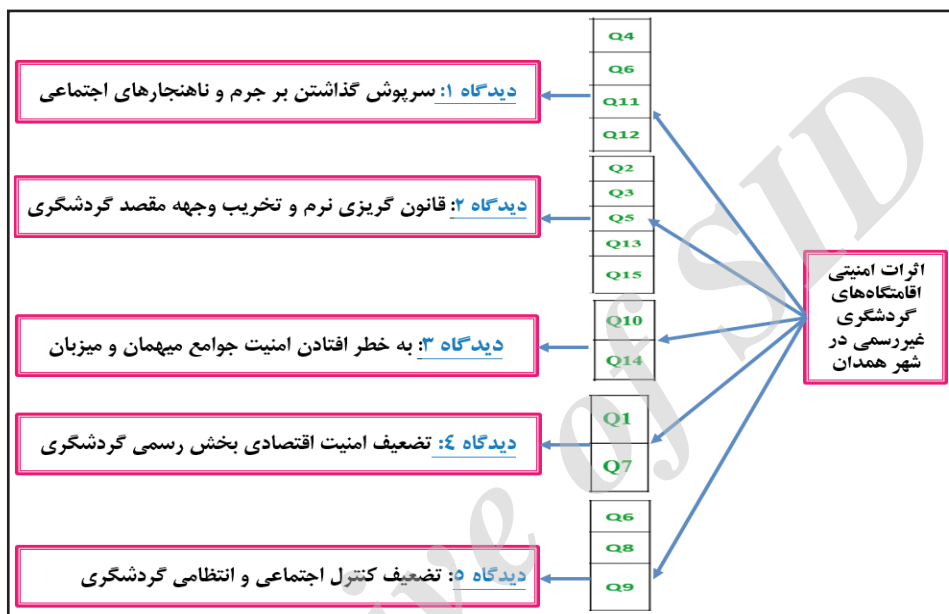
1. Discriminant function analysis
2. Wilks' Lambda

می‌آید که طی دهه‌ها و سال‌های اخیر با روند رو به افزایش فعالیت مراکز و مکان‌های غیرمجاز در ارایه خدمات اسکان و اقامت به گردشگران روبرو شده است. با توجه به تنوع جامعه ذینفعان گردشگری و نبود دیدگاه‌های یکسان از اثرات و مسائل و مشکلات ایمنی و امنیتی حاصل از این پدیده، در این پژوهش کاربرد روش‌شناسی کیو، به شناخت مهمترین گزاره‌های موجود در فضای گفتمانی شکل گرفته درباره اثرات امنیتی انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیرمجاز انجامید و با کشف الگوهای ذهنی موجود، امکان نگرستن از زوایای دیدگاهی مختلف و متنوع به اثرات امنیتی انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی را فراهم کرد. بر مبنای منطق پژوهش مطالعات مبتنی بر روش کیو، گام نهایی تشریح و استنتاج ویژگی‌های اشتراک و افتراق الگوهای ذهنی کشف شده است. به عنوان وجه اشتراک، ۵ الگوی ذهنی شناسایی شده، گزاره Q10 به شرح «تهدید جان و مال و آبروی گردشگران به دلیل اسکان در اماکن فاقد استاندارد امنیتی و ایمنی» تنها گزاره‌ای است که در سطح بالایی، همه پنج دیدگاه یا الگوی ذهنی شناسایی شده، آن را به عنوان یکی از مهمترین اثرات منفی امنیتی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان معرفی می‌کنند و در نتیجه می‌توان گفت اتفاق نظر بالایی در این باره میان همه مشارکت‌کنندگان وجود دارد. الگوی ذهنی گروه ۱ در مقایسه با ۴ گروه دیگر بر آن دسته از اثرات منفی امنیتی فعالیت اقامتگاه‌های غیررسمی گردشگری تاکید دارد که بیشتر ایجاد شرایطی برای «سرپوش گذاشتن بر جرم و ناهنجارهای اجتماعی» را در کانون توجه قرار می‌دهند. به طور کلی از ویژگی‌های کلی الگوی ذهنی گروه ۱ چنین برمی‌آید که «ایجاد پناهگاه و محل امن برای مجرمان»، «تضعیف امنیت اخلاقی و اجتماعی»، «ایجاد زمینه ارایه خدمات نامشروع و غیرقانونی»، و «ایجاد اختلال در نظم و امنیت عمومی»، به عنوان برجسته‌ترین اثرات منفی فعالیت اقامتگاه‌های غیررسمی گردشگری در کانون توجه قرار دارد. بر اساس گزاره‌های برخوردار از بالاترین میانگین در الگوی ذهنی گروه ۲، می‌توان گفت اثرات منفی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی بر «قانون‌گریزی» و «تخریب ابعاد ذهنی و عینی وجهه و سیمای شهر همدان به عنوان یک مقصد گردشگری (تخریب تصویر مقصد گردشگری^{۱)}» در کانون توجه این دیدگاه قرار دارد به طوری که سه مورد از گزاره‌های

یادشده بر «رفتار غیر قانونی و غیر مسئولانه با گردشگران»، «گریز از پاسخگویی در برابر هرگونه قانون‌گریزی مبتنی بر تخلف و هنجارشکنی» و «تغییر غیر قانونی کاربری اماکن شهری» تاکید دارند و دو مورد نیز بر «تخریب وجهه یا تصویر ذهنی مقصد گردشگری»، و «مخدوش کردن سیمای عینی شهر همدان به عنوان یک مقصد گردشگری» تاکید دارند. سرانجام می‌توان گفت این الگوی ذهنی دارای بیشترین تفاوت نسبت به ۴ الگوی ذهنی دیگر است. به طور کلی آنچه از ویژگی‌های الگوی ذهنی گروه ۳ برمی‌آید چنین به نظر می‌رسد که بر اساس این دیدگاه مهمترین تاثیر منفی امنیتی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان به خطر افتادن امنیت عمومی گردشگران (جامعه میهمان)، و همچنین امنیت عمومی جامعه ساکن در مقصد گردشگری (جامعه میزبان) است؛ به طوری که به خطر افتادن امنیت جان، مال، آبرو و حیثیت عموم گردشگران و ساکنان همدان به عنوان جامعه میزبان در کانون محتوای اصلی اولویت‌های مورد نظر این الگوی ذهنی جای دارند. به طور کلی در مقایسه با چهار الگوی ذهنی دیگر بر اساس محتوای مطرح شده در گزاره‌های دارای اولویت در الگوی ذهنی گروه ۴ چنین برمی‌آید که در مقایسه با چهار الگوی ذهنی دیگر، «اثرات منفی فعالیت اقامتگاه‌های غیررسمی گردشگری بر امنیت اقتصادی مقصد گردشگری» بیشتر در کانون توجه قرار دارد. به طور خلاصه بر اساس اولویت‌های موجود در الگوی ذهنی گروه ۵ می‌توان گفت این بخش از مشارکت کنندگان بیشتر بر آن دسته از اثرات منفی فعالیت اقامتگاه‌های گردشگری غیر رسمی تمرکز دارند که به «تضعیف کنترل اجتماعی و ابعاد مختلف نظارتی نهادهای رسمی» می‌انجامد، مانند: «پنهان‌سازی و مخفی کردن مجرمان»، «دور ماندن فعالیت‌ها و رفتارهای مجرمانه از قلمرو کنترل و نظارت نهادهای رسمی بویژه مدیریت انتظامی»، «ناشناخته ماندن هویت مسافران و گردشگران برای نهادهای نظارتی و امنیتی»، «تضعیف امکان کنترل و نظارت قانونی».

بر پایه ویژگی‌های خاص هر کدام از الگوهای ذهنی یادشده می‌توان گفت هر کدام از آن‌ها بر بخش‌هایی از واقعیت‌های اثرات منفی امنیتی انتظامی اقامتگاه‌های گردشگری غیررسمی در شهر همدان تمرکز دارند؛ بنابراین بر پایه اصل جامع‌نگری به مسائل و پدیده‌هایی که نظم و امنیت اجتماعی را دچار اختلال می‌کنند، لازم است در مدیریت اثرات فعالیت اقامتگاه‌های غیر رسمی،

انتظارات و رهنمودهای مورد نظر دیدگاه‌ها یا الگوهای ذهنی موجود در کانون توجه قرار گیرند. شکل ۵، چارچوب کلی بالاترین گرایش ۵ الگوی ذهنی شناسایی شده به گزاره‌های شانزده‌گانه کیو را نشان می‌دهد.

شکل ۴. الگوی شماتیک حاصل از تفسیر ۵ الگوی ذهنی بر پایه بالاترین گرایش به گزاره‌های شانزده‌گانه

پیشنهادها

براساس یافته‌ها و نتایج پژوهش، مهمترین پیشنهادهای کاربردی پژوهش بدین شرح است: آموزش و اطلاع‌رسانی رسانه‌ای به گردشگران در خصوص انتخاب املاک اجاره‌ای ثبت شده در پایگاه‌های اینترنتی مجاز بر اساس طرح‌های ساماندهی؛ آگاه‌سازی عمومی گردشگران از خطرات احتمالی و مسائل امنیتی اسکان در اقامتگاه‌های غیر رسمی با کمک رسانه‌های جمعی؛ ترویج منشورهای اخلاقی گردشگری به منظور بسط مسئولیت‌پذیری و روابط مبتنی بر احترام و اعتماد متقابل میان گردشگران و ساکنان مقصد گردشگری؛ ایجاد هماهنگی و وحدت رویه میان مجموعه نهادهای مرتبط با امنیت و ایمنی بخش گردشگری جهت کمک به اثربخشی طرح‌های ساماندهی خانه مسافر؛ بهره‌گیری از تجربه‌های موفق خارجی در زمینه ساماندهی اقامتگاه‌های غیرمجاز گردشگری

یا غیر رسمی؛ حمایت از اعطای تسهیلات به داوطلبان دارای صلاحیت که امکانات فراهم‌سازی خدمات اسکان و اقامت مطابق استانداردهای لازم، بویژه در بعد امنیتی و ایمنی، را دارند؛ ایجاد کمیته‌ای فعال در زمینه امنیت گردشگری متشکل از پلیس، قوه قضاییه، فرمانداری، میراث فرهنگی، جامعه هتلداران، شهرداری، و تعزیرات حکومتی (در راستای تقویت تعامل و ارتباط بین سازمانی)؛ آموزش تخصصی و مهارت‌افزایی کارکنان پلیس برای کنترل انتظامی بخش گردشگری؛ برخورد قانونی با نشریات و روزنامه‌هایی که به تبلیغ املاک اجاره‌ای غیرمجاز در بخش گردشگری می‌پردازند؛ پیگرد قانونی تبلیغات غیر مجاز محیطی توسط واسطه‌ها و صاحبان اقامتگاه‌های غیرمجاز در خصوص ارایه خدمات اسکان و اقامت به گردشگران (دیوارنویسی در سطح شهر و...); جلب مشارکت معتمدان محلی و پایگاه‌های بسیج برای همکاری با پلیس در خصوص پیشگیری از جرایم ناشی از فعالیت اقامتگاه‌های غیر رسمی؛ جلوگیری از فعالیت واسطه‌های اقامتگاه‌های غیرمجاز یا غیر رسمی در سطح خیابان‌های شهری؛ راه‌اندازی سامانه ارتباطی خاص پاسخگویی و رسیدگی به مسایل و مشکلات امنیتی-انتظامی بخش گردشگری؛ رصد کردن تبلیغات و بازاریابی خدمات اقامتگاه‌های غیرمجاز در فضای مجازی و برخورد قانونی با متخلفان؛ مشارکت مستقیم پلیس در تدوین مقررات و شیوه‌نامه ساماندهی فعالیت قانونی خانه مسافرها.

فهرست منابع

- اسماعیلی، لیلا و کیانپور، مسعود. (پاییز و زمستان ۱۳۹۳). امنیت گردشگری و مشکلات آن از دیدگاه مدیران دفاتر خدمات جهانگردی در استان اصفهان. پژوهش‌های راهبردی نظم و امنیت اجتماعی. ۳(۲)، صص ۶۰-۴۵. بازیابی از: http://ssoss.ui.ac.ir/article_17112.html
- تولایی، سمین؛ علیزاده، سیددانا و علیزاده، پرستو. (پاییز و زمستان ۱۳۹۲). تحلیلی بر تأثیرات ساختار کالبدی محیط‌های شهری در امنیت گردشگران، نمونه موردی: حوزه ثامن مادرشهر مشهد. معماری و شهرسازی آرمان شهر. ۵(۱۱)، صص. ۲۹۲-۲۷۹. بازیابی از: <http://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=241827>
- جلالی، محبوبه؛ گندمکار، امیر و فردوسی، سجاد (تابستان ۱۳۹۵). واکاوی و تبیین اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر بابک-کرمان). آمایش جغرافیایی فضا. ۶(۲۰)، صص ۱۷۴-۱۶۱. بازیابی از: http://gps.gu.ac.ir/article_33188_3668.html
- حسین پور، جعفر و مظلوم، سیدمحمد رضا. (پاییز ۱۳۹۴). بررسی رابطه عملکرد پلیس اماکن عمومی با امنیت گردشگران مذهبی. فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. ۱۰(۳)، صص ۱۱۶-۱۰۱. بازیابی از: goo.gl/8juNMn
- خوشگویان فرد، علیرضا. (۱۳۸۶). روش‌شناسی کیو. تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- ربانی، رسول؛ شاهبوندی، احمد؛ دهقان‌نیا، محمدمنصور و ناظر حضرت، جعفر. (تابستان ۱۳۹۰). نقش پلیس در تامین امنیت

- و جذب گردشگری (نمونه موردی شهر اصفهان). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. ۵(۲۶)، صص ۶۰-۳۹. بازیابی از: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/971029>
- رمضان‌نژاد، یاسر؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و پورطاهری، مهدی. (تابستان ۱۳۹۵). سنجش نگرشی اثرات گردشگری ساحلی بر توسعه پایدار روستاهای ساحلی استان گیلان. مجله آمایش جغرافیایی فضا. ۶(۲۰)، صص ۱۶۰-۱۴۵. بازیابی از: http://gps.gu.ac.ir/article_33187.html
- رمضان‌زاده لسبویی، مهدی؛ اکبریان‌رونیزی، سعید؛ رمضانی‌فر، حدیثه و حیدری، زهرا. (پاییز ۱۳۹۴). توسعه گردشگری در شهرهای ساحلی و امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شهر تنکابن). پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری. ۳(۳)، صص ۳۲۴-۳۰۹. بازیابی از: https://journals.ut.ac.ir/article_55885_7358.html
- کرمی‌دهکردی، مهدی؛ کلانتری، خلیل و باباجانی، آرزو. (زمستان ۱۳۹۱). شناسایی و اولویت‌بندی موانع توسعه گردشگری روستایی در حوزه امنیت با استفاده از تکنیک دلفی (مورد مطالعه: استان چهارمحال و بختیاری). پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. ۱(۴)، صص ۷۴-۵۹. بازیابی از: <http://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=195814>
- گلشیری اصفهانی، زهرا؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و پورطاهری، مهدی. (تابستان ۱۳۹۴). تحلیل فضایی امنیت گردشگران سلامت در مناطق روستایی ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک. ۱۱(۲)، صص ۱۹۷-۱۷۴. بازیابی از: <http://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=252315>
- گودرزی، مجید؛ ملایی، مریم و عبداللهی، مسعود. (تابستان ۱۳۹۵). تحلیلی بر فضا‌های گردشگری شهری در شهرهای جدید با رویکرد احساس امنیت زنان (مطالعه موردی: شهر جدید بهارستان). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. ۶(۲۲)، صص ۱۰۷-۹۷. بازیابی از: http://jzpm.miau.ac.ir/article_1933.html
- محمدی استادکلاهی، امین و ناصر بیات. (تابستان ۱۳۹۵). شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر رکود صنعت قالی‌بافی در نواحی روستایی با استفاده از روش کیو (مورد مطالعه: شهرستان گنبد کاووس). فصلنامه پژوهش‌های روستایی. ۷(۲)، صص ۴۰۵-۳۹۲. بازیابی از: https://jrur.ut.ac.ir/article_58982.html
- Bower, J. L., & Christensen, C. M. (1995). Disruptive technologies: Catching the wave. *Harvard Business Review*, Jan-Feb, 43-53. Retrieved from: <https://hbr.org/1995/01/disruptive-technologies-catching-the-wave>
- Christensen, C. M. (1997). *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Christensen, C. M., & Raynor, M. E. (2003). *The innovator's solution: Creating and sustaining successful growth*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Chu, R. K., & Choi, T. (2000). An importance-performance analysis of hotel selection factors in the Hong Kong hotel industry: A comparison of business and leisure travelers. *Tourism Management*, 21(4), 363-377. Retrieved from: [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00070-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00070-9)
- Collins, K., Jiao, Q. G. (2010). *Toward a Broader Understanding of Stress and Coping: Mixed Methods Approaches*. Information Age Publishing (IAP), Charlotte, USA.
- Dolnicar, S., & Otter, T. (2003). Which hotel attributes matter? A review of previous and a framework for future research. In T. Griffin & R. Harris (Eds.), *Proceedings of the 9th Annual Conference of the Asia Pacific Tourism Association (APTA)* (pp. 176-188). Australia: University of Technology Sydney. Retrieved from: <http://ro.uow.edu.au/commpapers/268/>
- Ellingsen, I. T., Størksen, I., & Stephens, P. (2010). Q methodology in social work research. *International Journal of Social Research Methodology*, 13(5), 395-409. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1080/13645570903368286>
- Gutentag, D. (2015). Airbnb: disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector. *Current Issues in Tourism*, 18:12, 1192-1217. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.827159>
- Hassanli, N., Gross, M. J., Brown, G. (2016). The emergence of home-based accommodations in Iran: A study of self-organization. *Tourism Management* 54 (2016) 284-295. Retrieved from:

- <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2015.11.018>
- Lockyer, T. (2005). The perceived importance of price as one hotel selection dimension. *Tourism Management*, 26(4), 529-537. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.03.009>
- Lynch, P. (2005). The commercial home enterprise and host: a United Kingdom perspective. *Hospitality Management*, 24(4), 533-553. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2004.11.001>
- Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Schmidt, G. M., & Druehl, C. T. (2008). When is a disruptive innovation disruptive? *Journal of Product Innovation Management*, 25(4), 347-369. Retrieved from: DOI: 10.1111/j.1540-5885.2008.00306.x
- Tashakkori, A., Teddlie, Ch. (2010). *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. Sage Publication, Inc. pp. 419-420.
- Williams, S. (2009). *Tourism Geography A new synthesis*. Routledge, Taylor & Francis, Second edition. Retrieved from: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781134160419>
- Wortham, J. (2011). Room to rent, via the web. *The New York Times*.
- Wright, P. N. (2013). Is Q for you? Using q-methodology within geographical and pedagogical research. *Journal of Geography in Higher Education*, 37(2), 152-63. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/03098265.2012.729814>

Archive of SID